

De rechtsbescherming van ouders in het wetsvoorstel Passend onderwijs

De rechtsbescherming van ouders in het onlangs ingediende wetsvoorstel 'Passend onderwijs' is onvoldoende. De Werkgroep Leerrecht en leerplicht van de Nederlandse vereniging voor onderwijsrecht heeft daarom criteria geformuleerd aan de hand waarvan zij een voorstel voor een geschillenregeling voor Passend onderwijs doet, inclusief een tekst voor het wetsvoorstel. Joke Sperling, vice-voorzitter van de werkgroep, doet verslag.

Mr.dr. J. Sperling*

1. Inleiding

Op 29 november 2011 is het wetsvoorstel Passend onderwijs ingediend. De werkgroep Leerrecht en leerplicht van de Nederlandse vereniging voor onderwijsrecht heeft bij de internetconsultatie van het concept-wetsvoorstel¹ een inbreng geschreven met daarin voorstellen voor verbetering.² De werkgroep is een platform waarin personen vanuit alle groeperingen die op een of andere manier met leerrecht en leerplicht te maken hebben vertegenwoordigd zijn: wetenschap, beleid, inspectie, leerplichtambtenaren, advocatuur, onderwijsklachtencommissie, bekostigd en particulier onderwijs, thuisonderwijs, ouderorganisaties, samenwerkingsverbanden, zelfstandige adviseurs en publicisten. De leden van de werkgroep nemen, voor zover zij een achterban vertegenwoordigen, aan de gedachtewisselingen binnen de werkgroep deel zonder last of ruggespraak. De werkgroep beschouwt het thema van Passend onderwijs als direct gerelateerd aan het leerrecht en daarmee binnen haar doelstelling.

Het wetsvoorstel Passend onderwijs bevat een nieuwe regeling voor de wijze waarop een school en het samenwerkingsverband van de school bepalen of een leerling extra ondersteuning nodig heeft en zo ja, op wel-

ke school de leerling zal worden geplaatst. Indien de ouders het niet eens zijn met één of meer van die beslissingen, kunnen zij het geschil voorleggen aan de rechter, de Commissie Gelijke Behandeling en de klachtencommissie van de school, aldus de minister.³ De werkgroep vindt deze rechtsbescherming echter onvoldoende, evenals de vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.⁴ Dit klemt te meer nu ouders door de invoering van het wetsvoorstel de rechtsbescherming met betrekking tot het oordeel van de Permanente Commissie Leerlingenzorg, de Regionale Verwijzingscommissie en de Commissie voor de Indicatiestelling zullen verliezen. Deze verzwakking van de rechtsbescherming zal moeten worden gerepareerd.

Hieronder wordt uiteengezet op welke wijze dit volgens de werkgroep het beste kan geschieden. Er wordt eerst een overzicht gegeven van de criteria waaraan een goede rechtsbescherming voor Passend onderwijs moet voldoen. Vervolgens wordt de bestaande rechtsbescherming aan deze criteria getoetst. Daaruit blijkt dat die rechtsbescherming niet voldoet en wij formuleren daarom een wetsvoorstel voor een meer geschikte geschillenregeling.⁵

2. Criteria goede rechtsbescherming Passend onderwijs

In de wetgeving, jurisprudentie en literatuur zijn verschillende criteria ontwikkeld om te beoordelen of een bepaalde geschillenbehandeling aangemerkt kan worden als behoorlijke rechtsbescherming.⁶ Wat betreft Passend onderwijs moet een behoorlijke geschillenregeling aan de volgende criteria voldoen.

1. De toegang tot de beslissende instantie is laagdrempelig. Er zijn geen onnodige formaliteiten, er is geen verplichte procesvertegenwoordiging, er zijn geen beperkende regels met betrekking tot stel- en bewijsrecht of onredelijk hoge griffiegelden. De beslissende instantie heeft een actieve rol in het onderzoek naar de feiten. Ouders staan namelijk ten opzichte van het bevoegd gezag in een ongelijke en afhankelijke positie. Ze hebben per definitie een kennis- en informatieachterstand met betrekking tot het onderwijs en hebben beperktere toegang tot (juridische) ondersteuning dan schoolbesturen.
2. De beslissende instantie heeft rechtsbevoegdheid om over het geschil te oordelen. Het is dus onvoldoende als zij alleen bevoegd zou zijn om over een deel van het geschil te oordelen of als zij alleen marginaal mag oordelen of zij alleen toegankelijk is voor bepaalde personen.
3. De beslissing wordt genomen door een onafhankelijke en deskundige derde. De beslisser mag geen afgevaardigde van één van

* mr.dr. J. Sperling is onafhankelijk adviseur

de partijen zijn. De beslissende instantie heeft juridische (procesrecht en onderwijsrecht) en onderwijsinhoudelijke (specifieke medische, psychologische, onderwijskundige en pedagogische) deskundigheid. Bij geschillen over Passend onderwijs zal het immers vrijwel altijd gaan om de noodzaak van 'extra ondersteuning' of om de vormgeving en/of uitvoering daarvan. Aangezien één persoon in de regel niet al deze deskundigheden bezit, is het gewenst dat het beslissende orgaan bestaat uit een jurist met ervaring als geschilbeslechter en ten minste één persoon met medische, psychologische, onderwijskundige en/of pedagogische expertise.

4. Er is een schriftelijke en toegankelijke procedureregeling. Daardoor is duidelijk wat de procedurele positie van partijen is en zijn de beginselen van goed procesrecht, zoals het beginsel van hoor en wederhoor, gegarandeerd.
5. De beslissing en de uitvoering daarvan komen snel tot stand. Bij een geschil over Passend onderwijs is de kans groot dat het kind tijdens dit geschil geen (passend) onderwijs krijgt en een leerachterstand oploopt. De geschillenbeslechting dient daarom te verlopen volgens korte termijnen waarvan niet gemakkelijk kan worden afgeweken.
6. De geschillenbeslechting geschiedt aan de hand van een van te voren kenbare toetsingsnorm. Deze norm moet bestaan uit rechtsregels of er moet een juridisch kader zijn. De gestelde feiten worden getoetst aan deze toetsingsnorm. Het geschilbeslechtende orgaan mag niet de vrijheid hebben om zelf te bepalen welke toetsingsnorm hij hanteert.
7. De uitspraak maakt een einde aan het geschil. Het moet duidelijk zijn voor partijen hoe zij na de uitspraak moeten handelen en wat zij van elkaar kunnen verwachten. Ook moet er een bindende werking van de uitspraak uitgaan, die in overeenstemming is met artikel 17 Grondwet. In dit artikel staat dat niemand van de (overheids)rechter mag worden afgehouden die hem toekomt. De geschillenregeling mag er dus niet toe leiden dat partijen geen beroep op de rechter meer kunnen doen.
8. Er is eenheid in de uitspraken. Omdat hier sprake is van nieuwe wetgeving en er nog veel onzekerheid is over Passend onderwijs in het onderwijsveld, zal van de uitspraken van het geschilbeslechtende orgaan een sterk normerende werking uitgaan. Het is daarom van belang dat er uniforme rechtspraak is.
9. De uitspraak is in beginsel openbaar. De procedure en de beslissing zijn daardoor controleerbaar, wat een groter vertrouwen in de rechtsgang teweeg brengt en tot rechtsvorming leidt.

3. Opties voor een geschillenregeling Passend onderwijs

In het wetsvoorstel wordt geen specifieke geschillenregeling voorgesteld. In de memorie van toelichting staat dat de bestaande rechtsgangen van toepassing zijn.⁷ Deze zijn voor het openbaar onderwijs: bezwaar bij het bevoegd gezag tegen het besluit tot weigering toelating, beroep bij de rechtbank, sector bestuur, tegen het besluit op bezwaar en hoger beroep bij de Raad van State tegen de uitspraak van de rechtbank. Voor het bijzonder onderwijs zijn deze: bezwaar bij het bevoegd gezag tegen het besluit tot weigering toelating, vordering bij de rechtbank (al dan niet in kort geding), met hoger beroep bij het gerechtshof en cassatie bij de Hoge Raad. Verder kunnen ouders, in voorkomende gevallen, een oordeel vragen bij de Commissie Gelijke Behandeling ('CGB') of zich wenden tot de klach-

tencommissie van de school, aldus de minister. De werkgroep is echter van mening dat geen van deze rechtsgangen voldoet aan alle hierboven genoemde criteria.

In het wetsvoorstel wordt geen specifieke geschillenregeling voorgesteld. In de memorie van toelichting staat dat de bestaande rechtsgangen van toepassing zijn. Deze zijn voor het openbaar onderwijs: bezwaar bij het bevoegd gezag tegen het besluit tot weigering toelating, beroep bij de rechtbank, sector bestuur, tegen het besluit op bezwaar en hoger beroep bij de Raad van State tegen de uitspraak van de rechtbank. Voor het bijzonder onderwijs zijn deze: bezwaar bij het bevoegd gezag tegen het besluit tot weigering toelating, vordering bij de rechtbank (al dan niet in kort geding), met hoger beroep bij het gerechtshof en cassatie bij de Hoge Raad.

De rechter

De rechtsbescherming via de rechter voldoet niet aan criteria 1, 3, 5 en 8. Zowel de bestuursrechter als de burgerlijke rechter is niet laagdrempelig. De procedure is formeel en de rechter stelt zich in beginsel passief op, waardoor de ouders in een ongelijke (bewijsrechtelijke) positie tegenover het bevoegd gezag staan. Er moeten vaak hoge griffiekosten worden betaald en bij de rechtbank is procesvertegenwoordiging verplicht. Ook hebben deze rechterlijke instellingen geen specifieke medische, psychologische, onderwijskundige en pedagogische kennis en zijn zij vaak onbekend met onderwijsrecht. Verder kunnen procedures bij de rechter lang duren. Weliswaar is er de mogelijkheid van kort geding bij de burgerlijke rechter, maar deze toetst alleen marginaal en niet onderwijsinhoudelijk. Tot slot zullen deze rechtsgangen er niet toe leiden dat er uniforme uitspraken over Passend onderwijs tot stand komen.

De klachtencommissies

Volgens de huidige voorschriften met betrekking tot de klachtenregeling strekt deze regeling niet ter vervanging van een andere voorziening die op grond van een wettelijke regeling, niet zijnde een klachtenregeling, voor een klager open staat.⁸ Omdat de WPO, de WEC en de WVO voorzien in een bezwaarprocedure bij weigering of toelating⁹ is de klachtprocedure uitgesloten als geschillenregeling voor Passend onderwijs. De klachtenregeling voldoet dus niet aan criterium 2: de beslissende instantie is bevoegd om over het geschil te oordelen.

Voor zover de klachtenregeling wel van toepassing zou zijn, geldt dat klachtencommissies evenmin aan alle criteria voldoen. Met name criteria 2, 6, 7 en 8 zijn problematisch. Er zijn veel verschillende klachtencommissies werkzaam, die allemaal eigen procedureregelingen hebben met eigen voorwaarden voor de ontvankelijkheid van het geschil. Sommige commissies zijn alleen ontvankelijk voor klachten met betrekking tot kinderen die als leerling van een school staan ingeschreven. Bij deze commissies is het dus niet mogelijk om een klacht in te dienen tegen een weigering tot toelating. Daarbij komt dat met de klachtencommissies geen uniforme rechtspraak tot stand zal komen, want in de wet is geen enkele toetsingsnorm voorgeschreven en elke klachtencommissie bepaalt zelf welke toetsingsnorm zij hanteert. Dit kan tot veel onzekerheid leiden.

Het belangrijkste bezwaar is echter dat de klachtenprocedure geen einde maakt aan het geschil, want het oordeel van de klachtencommissie heeft volgens de wet het karakter van een niet-bindend advies dat het bevoegd gezag volledig naast zich kan neerleggen. De klachtenregeling is ook helemaal niet bedoeld als een geschillenregeling of een regeling voor rechtsbescherming. Het is alleen een maatregel ter handhaving en verbetering van de kwaliteit van het onderwijs op scholen.¹⁰ In een klachtenprocedure wordt de behoorlijkheid van het (niet-handelen) getoetst, en niet de rechtmatigheid. In de klachtenprocedure worden dan ook niet de rechtsgevolgen van het (niet-)handelen vastgesteld en die procedure is daarvoor ongeschikt.¹¹ Voor het vaststellen van rechtsgevolgen moeten ouders zich (alsnog) wenden tot de rechter.

De Commissie Gelijke Behandeling

Ook de CGB voldoet niet aan de criteria voor behoorlijke rechtsbescherming voor Passend onderwijs, en met name niet aan criteria 2, 3 en 7. De CGB is alleen bevoegd in klachten met betrekking tot discriminatie. De CGB acht zichzelf bovendien onbevoegd met betrekking tot leerlingen in het speciaal onderwijs.¹² Ouders zullen dus maar in een beperkt aantal geschillen bij de CGB terecht kunnen. Dat maakt de CGB ongeschikt als geschilbeslechtende instantie inzake Passend onderwijs. Verder heeft de CGB (nog) geen specifieke kennis over onderwijsrecht en de medische, psychologische, onderwijskundige en/of pedagogische aspecten bij het bepalen van (de noodzaak van) extra ondersteuning. Tot slot maakt de procedure geen einde aan het geschil, want de uitspraken van de CGB zijn evenmin bindend. Als het bevoegd gezag de uitspraak naast zich neerlegt, moeten ouders zich alsnog tot de rechter wenden.

De CGB heeft ook zelf aangegeven dat zij geen ruimere rol voor zichzelf ziet met betrekking tot Passend onderwijs. Zij geeft de voorkeur aan een geschillencommissie bij één van de bestaande organisaties die geschillen in het onderwijs beslecht, bijvoorbeeld bij Stichting Onderwijsgeschillen ('SOG').¹³

Bijzondere geschillenregeling

De conclusie is dan ook dat geen van de bestaande regelingen voor geschilbeslechting voldoet aan de criteria voor een goede rechtsbescherming voor Passend onderwijs. Wij zijn daarom van mening dat de wetgever een specifieke geschillenregeling in het leven moet roepen, als regel voor het openbaar onderwijs en voorwaarde voor bekostiging van het bijzonder onderwijs. Uit het oogpunt van uniformiteit en efficiency denkt de werkgroep aan één landelijke commissie. Deze commissie zal bevoegd zijn in geschillen over de beoordeling door het bevoegd gezag of een kind al dan niet extra ondersteuning nodig heeft, het ontwikkelingsperspectief, de verwijdering van een leerling die extra ondersteuning nodig heeft en het besluit om een verzoek tot toelating niet te behandelen omdat het bevoegd gezag vindt dat de ouders te weinig gegevens hebben verstrekt.¹⁴ Ook moeten ouders de mogelijkheid krijgen om bij de commissie een geschil voor te leggen over de beslissing van het samenwerkingsverband over de toelaatbaarheid van hun kind tot het speciaal onderwijs.¹⁵

De regeling moet een aanvulling op, en geen vervanging van, de bestaande rechtsbescherming zijn. Het staat partijen dus vrij om zich van een beslissing van het bevoegd gezag of het samenwerkingsverband ofwel (na bezwaar) tot de rechter te wenden¹⁶ ofwel tot de

Geschillencommissie Passend onderwijs. In het laatste geval loopt tijdens de procedure bij de Geschillencommissie geen verjaring met betrekking tot rechtsvorderingen ter zake van beslissingen die aan het oordeel van de Geschillencommissie zijn onderworpen. Wij denken dat veel ouders zich tot de commissie zullen wenden omdat daar een snel, deskundig oordeel kan worden verkregen, waardoor partijen snel zekerheid zullen hebben over de school en het onderwijs aan hun kind. Het is echter in strijd met artikel 17 Grondwet om de gang naar de commissie verplicht te stellen.

Overwogen kan worden om een dergelijke commissie onder te brengen bij SOG omdat dit een onafhankelijke, deskundige en professionele organisatie op het gebied van onderwijsgeschillen is.¹⁷ Uit onderzoek is gebleken dat partijen tevreden zijn over de procedures bij SOG en de wijze waarop SOG deze heeft georganiseerd.¹⁸ Daarbij kan de wijze van samenstelling van de Landelijke Klachtencommissie van SOG als voorbeeld dienen voor een geschillencommissie waarin experts met specifieke onderwijskundige, psychologische, pedagogische, medische en onderwijsjuridische kennis zitting hebben. Verder zal er een toetsingskader moeten worden geformuleerd, bij voorkeur toetsing naar redelijkheid en billijkheid met inachtneming van de wettelijke bepalingen. Om de beslissing van het bevoegd gezag of het samenwerkingsverband zo transparant mogelijk te maken, verdient het aanbeveling dat deze worden verplicht om de stukken over te leggen die ten grondslag liggen aan hun beslissing over het kind in kwestie. Wij zijn daarbij al uitgegaan van de terminologie in het wetsvoorstel 'Persoonsgebonden nummer bij de uitwisseling van leer- en begeleidingsgegevens van leerlingen' en het daarop gebaseerde amvb.¹⁹

Wat betreft de bindendheid van de uitspraak, kan de constructie van de huurcommissie als voorbeeld worden genomen. In artikel 7:262 BW staat: 'Wanneer de huurcommissie op een verzoek van de huurder of verhuurder [...] uitspraak heeft gedaan, worden zij geacht te zijn overeengekomen wat in die uitspraak is vastgesteld, tenzij een van hen binnen acht weken nadat aan hen afschrift van die uitspraak is verzonden, een beslissing van de rechter heeft gevorderd over het punt waarover de huurcommissie om een uitspraak was verzocht.' Gezien het belang van het kind, is het wel aan te bevelen dat de termijn korter is dan acht weken.

4. Tekst voor wetsvoorstel

Wij stellen de volgende tekst voor een Commissie voor geschillen Passend onderwijs voor.²⁰

Landelijke commissie voor geschillen Passend onderwijs

1. Er is een landelijke commissie voor geschillen Passend onderwijs.
2. De commissie bestaat uit drie leden en ten minste drie plaatsvervangende leden. De benoeming van de leden en de plaatsvervangende leden geschiedt door Onze Minister.
3. De leden en de plaatsvervangende leden maken geen deel uit van een bevoegd gezag of het bestuur van een samenwerkingsverband, of zijn hierbij in dienst.
4. De voorzitter en zijn plaatsvervanger zijn benoembaar tot rechterlijk ambtenaar met rechtspraak belast.

5. De commissie is zodanig samengesteld dat zij adequaat kan beslissen vanuit zowel onderwijskundig, pedagogisch, psychologisch en medisch oogpunt, rekening houdend met de benodigde extra ondersteuning van de leerling.
6. De commissie stelt een reglement vast, houdende de inrichting, werkwijze en organisatie.
7. In het reglement wordt in ieder geval opgenomen dat het bevoegd gezag dan wel het bestuur van het samenwerkingsverband alle stukken overlegt die betrekking hebben op de zaak, waaronder in ieder geval het onderwijskundig rapport, de leer- en begeleidingsgegevens, het ondersteuningsplan en het ontwikkelingsperspectief.
8. Gedurende de behandeling door de commissie loopt geen verjaaring met betrekking tot rechtsvorderingen ter zake van beslissingen die aan het oordeel van de commissie zijn onderworpen.

Aangesloten organisaties

Elke school waarop deze titel betrekking heeft en elk samenwerkingsverband is aangesloten bij de commissie.

Competentie en toetsing

1. De commissie neemt kennis van de geschillen zoals bepaald in deze wet.
2. De commissie beslist naar redelijkheid en billijkheid over de aan haar voorgelegde geschillen, met inachtneming van de wet.

Verzoekschrift

Een verzoekschrift wordt schriftelijk ingediend, uiterlijk zes weken na het nemen van een beslissing door het bevoegd gezag onderscheidenlijk het samenwerkingsverband

Uitspraak

1. De uitspraken van de commissie voor geschillen zijn openbaar. Een afschrift van de uitspraak wordt aan alle bij het geschil betrokken partijen toegezonden.
2. Wanneer de commissie een uitspraak heeft gedaan, worden partijen geacht te zijn overeengekomen wat in die uitspraak is vastgesteld, tenzij een van hen binnen zes weken nadat aan hen afschrift van die uitspraak is verzonden, een beslissing van de rechter heeft gevorderd over het punt waarover de commissie om een uitspraak was verzocht.

Noten

3. 1. <http://nvor.nl/werkgroepen/leerplicht-en-leerrecht/> (geraadpleegd 12 januari 2012)
4. 2. www.internetconsultatie.nl/passendonderwijs/reactie/4685/bestand (geraadpleegd 12 januari 2012)
5. Kamerstukken II 2011-2012, 33106, nr. 3, p. 22.
6. Kamerstukken II 2011-2012, 33106, nr. 5, p. 17, 31 en 32. Dat vinden overigens ook de ouderorganisaties, de Vereniging voor Openbaar Onderwijs en de PO-Raad (brief 12 januari 2012 aan de voorzitter van de Vaste Commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap van de Tweede Kamer).
7. Kamerstukken II 2011-2012, 33106, nr. 5.
8. Het nationale Nederlandse recht kent geen specifieke bepaling over de voorwaarden voor een behoorlijke procedure. Die zijn wel in het internationale recht te vinden. In

artikel 6, lid 1, EVRM staat, vzw relevant: 'Bij het vaststellen van zijn burgerlijke rechten en verplichtingen [...] heeft een ieder recht op een eerlijke en openbare behandeling van zijn zaak, binnen een redelijke termijn, door een onafhankelijk en onpartijdig gerecht dat bij de wet is ingesteld.' Verder hebben wij de volgende literatuur geraadpleegd: P.F. van der Heijden, *Een eerlijk proces in het sociaal recht? Rechtspraak, pseudo-rechtspraak en beginselen van behoorlijke rechtspraak: een onderzoek naar kwantiteit en kwaliteit van bijzondere vormen van geschilbehandeling in het sociaal recht*, diss. Leiden, Deventer: Kluwer, 1984; B.W.N. de Waard, *Beginselen van behoorlijke rechtspleging, met name in het administratief procesrecht*, diss. Utrecht, 1987; R. van den Hoge, *E-justice, beginselen van behoorlijke elektronische rechtspraak*, 2007; T. Barkhuyzen, M.L. van Emmerik en J.H. Gerards, *De toegang tot de rechter en een eerlijk proces in de Grondwet? Behoeft de Nederlandse Grondwet aanvulling met een recht op toegang tot de rechter en een eerlijk proces?*, Alphen aan den Rijn Kluwer 2009.

9. Kamerstukken II 2011-2012, 33106, nr. 3, p. 22.
10. Zie artikel 14, lid 3, WPO, artikel 23, lid 3, WEC en artikel 24b WVO.
11. Bij het openbaar onderwijs is hier de Awb van toepassing en bij het bijzonder onderwijs artikel 63, lid 2, WPO, artikel 61, lid 3, WEC en artikel 15, lid 1, Inrichtingsbesluit WVO.
12. Kamerstukken II 1996-1997, 25459, nr. 3, p. 2.
13. Vgl. ook R. van Schoonhoven en M. Keijzer, 'Klagen kan verbeteren', *Onderzoek naar de doorwerking van adviezen van de Landelijke Klachtencommissie Onderwijs*, Uitgave nr. 5 van het Expertisecentrum Onderwijs geschillen, Utrecht 2011, p. 50.
14. Volgens de CGB is artikel 5b van de Wet gelijke behandeling op grond van handicap of chronische ziekte ('WGBH/CZ') alleen van toepassing op scholen in de zin van WPO en de WVO, en niet op scholen in de zin van de WEC. Ook is het speciaal onderwijs een specifieke voorziening in de zin van artikel 3, lid 1 onder b, WGBH/CZ, waardoor het verbod van onderscheid volgens de CGB niet geldt voor leerlingen in het speciaal onderwijs.
15. Briefadviezen CGB aan de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap van 1 juli 2011 en 26 september 2011.
16. Zie bijvoorbeeld artikel 40, leden 1, 3, en 4, artikel 40a, leden 1 en 4, en artikel 63, lid 4, WPO.
17. Zie bijvoorbeeld artikel 40, lid 8, WPO. Daarbij moet het samenwerkingsverband de verplichting worden opgelegd om de ouders een afschrift van de beslissing te sturen.
18. Op grond van de tekst van het wetsvoorstel kunnen ouders zich niet tot de rechter wenden over een oordeel van het samenwerkingsverband, omdat er geen rechtsstreekse relatie meer tussen deze partijen is.
19. Ook hebben wij de opties van ACTB bij Stichting Ondersteuning Scholen en Ouders (SOSO) en een College van beroep voor het funderend onderwijs zoals het College van beroep voor het hoger onderwijs (www.cbho.nl) overwogen, maar deze instanties voldoen evenmin aan alle van de genoemde criteria.
20. R. van Schoonhoven en M. Keijzer, *Klagen kan verbeteren*, zie voetnoot 13 hierboven, p. 39 en *Actis Onderzoek & Advies, Een geschil is geen ruzie, onderzoek naar de doorwerking van medezeggenschapsgeschillen in het primair en voortgezet onderwijs*, Rotterdam, 27 juni 2010, p. 28 e.v..
21. Bijlage bij Kamerstukken I 2011-2012, 32176, E.
22. Deze tekst dient in de WPO, WEC en WVO te worden opgenomen.